

Nazar Eshonqulov Asarlarida Inson Va Jamiyat Munosabati

Ruxshona Saydullayeva

Guliston davlat universiteti Filologiya fakulteti talabasi

Nazar Eshonqul 1962-yil 15-iyunda Qashqadaryo viloyati Qamashi tumanining Tersota qishlog'ida tug'ilgan. Adib zamonaviy o'zbek nasrining o'ziga xos uslub va falsafiy tafakkurga ega namoyandalaridan biridir. U Toshkent davlat universiteti jurnalistika fakultetini tamomlagan. Jurnalistika ta'limi uning ijodida voqelikni kuzatish, inson ruhiyatini tahlil qilish va ijtimoiy muhitni teran anglash kabi jihatlarining shakllanishiga muhim ta'sir ko'rsatgan.

Adibning dastlabki asari "Urush odamlari" 1988-yilda nashr etilgan bo'lib, unda inson taqdiri va tarixiy jarayonlar o'rtasidagi bog'liqlik tasvirlanadi. Keyingi yillarda uning "Momoqo'shiq", "Maymun yetaklagan odam", "Shamolni tutib bo'lmaydi" kabi hikoya va qissalar to'plamlari e'lon qilindi. Bu asarlarda insonning ichki iztiroblari, jamiyat bilan ziddiyati, ma'naviy yolg'izlik va o'zlikni anglash muammolari yetakchi o'rin tutadi.

Yozuvchining "Go'ro'g'li" romani esa ramziy va falsafiy qatlamga boyligi bilan ajralib turadi. Asarda tarixiy va mifologik obrazlar orqali zamonaviy insonning ruhiy izlanishlari, ichki kurashi va jamiyat bilan murakkab munosabati yoritiladi.

Nazar Eshonqul nafaqat yozuvchi, balki tarjimon sifatida ham faoliyat olib borgan. U Albert Camusning essellarini, Juan Carlos Onettining hikoya va qissalarini hamda Anton Chexovning ayrim asarlarini o'zbek tiliga tarjima qilgan. Xususan, Kamyuning falsafiy qarashlari – insonning absurd olamdagi o'rni, yolg'izlik va ma'naviy tanlov masalalari – Nazar Eshonqul ijodiga ma'lum darajada ta'sir ko'rsatgani seziladi. Chexov ijodidagi nozik psixologik tasvir va ichki drammatizm ham yozuvchining uslubida aks etadi.

Shu tariqa, Nazar Eshonqul ijodi milliy an'ana va jahon adabiy tafakkuri uyg'unlashgan holda shakllangan bo'lib, uning asarlarida inson ruhiyati va jamiyat o'rtasidagi murakkab munosabat chuqur badiiy talqin etiladi.

Nazar Eshonqul asarlarida inson ko'pincha jamiyat bilan murosaga kela olmaydigan, ichki bo'shliq va iztirob ichida yashaydigan shaxs sifatida tasvirlanadi. Uning qahramonlari faqat tashqi muhit ta'sirida emas, balki ichki ruhiy qarshilik va ichki nizolar orqali shakllanadi. Masalan, "Maymun yetaklagan odam" asarida yozuvchi insonning o'zligini yo'qotishi, ko'r-ko'rona ergashuv va ommaviy ongning ta'sirida qolishini ramziy obrazlar orqali ochib beradi. Bu yerda "maymun" timsoli nafaqat kulgili yoki g'ayrioddiy detal emas, balki insonning hayvoniy instinktlar, tubanlashuvi va ma'naviy tanazzulining belgisi sifatida talqin qilinadi. Shu bilan birga, asar qahramoni ichki dunyosida uzluksiz kurash olib boradi: u jamiyat qonun-qoidalariga bo'ysunishga urinadi, ammo shu urinishlar uni yanada ruhiy charchoq va ichki iztirobga olib keladi. Yozuvchi bu holatni tasvirlashda ichki monolog, his-tuyg'ularning mayda detallarini va qahramonning ongidagi qarama-qarshi fikrlarni faol ishlatadi, bu esa o'quvchida inson ruhiyati murakkabligini sezdiradi.

"Shamolni tutib bo'lmaydi" asarida esa insonning erkinlik va taqdir masalasi markaziy mavzu sifatida ko'tariladi. Qahramonlar jamiyatning ko'zga ko'rinmas devorlari orasida yashaydi. Ular tashqi jihatdan oddiy hayot kechirayotgandek tuyuladi, lekin ichki dunyosi keskin ziddiyatlarga to'la. Har bir qahramonning fikrlari va his-tuyg'ulari yozuvchi tomonidan ehtiyotkorlik bilan

ochiladi: ularning qo‘rquvlari, ichki yolg‘izliklari va ruhiy iztiroblari o‘quvchi bilan deyarli bevosita muloqot qilgandek tasvirlanadi. Shu tarzda, Nazar Eshonqul insonning ichki olamini, tashqi muhit bilan ziddiyatlarini va ma‘naviy tanlovlarni chuqur psixologik tahlil bilan yoritadi.

Umuman olganda, bu asarlar inson ruhiyatining murakkabligini, jamiyat bosimi ostida yuzaga keladigan ichki bo‘shliq va iztirobni dramatik, ammo tafsilotli tarzda ochib beradi. Qahramonlarning kurashi va ichki qarama-qarshiliklari o‘quvchini nafaqat qahramon bilan hamdardlik qilishga, balki o‘z ruhiy tajribasi bilan bog‘lanishga ham chorlaydi.

“Momoqo‘shiq” to‘plamidagi hikoyalarda an‘ana va zamonaviylik o‘rtasidagi ziddiyatlar markaziy mavzu sifatida ko‘tariladi. Qahramonlar eski qadriyatlar bilan yangi dunyoqarashlar o‘rtasida qolib ketadi, bu esa ularning ichki ruhiy iztiroblarini kuchaytiradi. Jamiyat insonni shakllantiruvchi, unga normativ qoidalar va odatlar orqali yo‘l ko‘rsatuvchi kuch sifatida namoyon bo‘lsa-da, ayni paytda u qahramonlarni cheklovchi va qolipga soluvchi tizim sifatida ham tasvirlanadi. Bu o‘zaro ziddiyat qahramonlarning ichki bo‘shliq va yolg‘izligini kuchaytiradi: ular tashqi dunyo bilan aloqada bo‘lsa ham, ruhiy jihatdan o‘zlarini tushunadigan hech kim yo‘qdek his qiladi. Fojiviy holatlar esa ko‘pincha jamiyatning befarqligi, ma‘naviy tanazzuli yoki qadriyatlar uzilishidan kelib chiqadi. Shu tariqa Eshonqul qahramonlarni ijtimoiy muhitga qarshi kurashadigan, ammo ichki dunyosida yolg‘iz qolgan inson sifatida talqin qiladi.

“Go‘ro‘g‘li” romanida esa mifologik qatlam bilan zamonaviy tafakkur uyg‘unlashadi. Roman qahramonining ichki dunyosi tarixiy va ramziy qatlamlar orqali ochiladi, bu esa uning jamiyat oldidagi mas‘uliyati, ichki kurashi va yolg‘izligini yanada kuchaytiradi. Jamiyat bu asarda shunchaki ijtimoiy muhit emas, balki inson ongini shakllantiruvchi, ba‘zan sinovdan o‘tkazuvchi kuch sifatida talqin qilinadi. Qahramon o‘z ichki dunyosi bilan tashqi jamiyat o‘rtasidagi nomutanosiblikni his qiladi: u o‘z qadriyatlari, orzulari va ichki ruhiy ehtiyojlari bilan yashaydi, ammo tashqi sharoitlar ularni to‘siqqa duchor qiladi. Shu tarzda Eshonqul jamiyat va inson o‘rtasidagi murakkab psixologik munosabatni ochib beradi va o‘quvchini inson ruhiyatining nozik, ko‘p qatlamli tabiatini anglashga chorlaydi.

Nazar Eshonqul ijodida falsafiy mushohada yetakchi o‘rin tutadi. Uning asarlarida insonning ichki dunyosi, ruhiy iztiroblari va jamiyat bilan murakkab munosabati doimiy ravishda markaziy mavzu sifatida ko‘tariladi. Yozuvchining tarjimonlik faoliyati ham uning dunyoqarashini kengaytirgan va badiiy uslubiga chuqur ta‘sir ko‘rsatgan. U Albert Camusning falsafiy esselarini, Juan Carlos Onettining hikoya va qissalarini hamda Anton Chekhovning psixologik hikoyalarini o‘zbek tiliga tarjima qilgan. Shu bois uning asarlarida ekzistensial ruh, absurd hissi, inson taqdiriga falsafiy yondashuv va ichki bo‘shliqlarni chuqur tasvirlash seziladi.

Yozuvchi uslubiga xos jihatlar quyidagicha:

Ramziy va ko‘p qatlamli tasvir: Adib qahramonlarining ichki dunyosini, ularning atrof-muhit bilan ziddiyatlarini va ruhiy iztiroblarini bir vaqtning o‘zida ko‘rsatadi. Har bir ramz o‘quvchiga bir nechta talqin imkonini beradi, bu esa asarning falsafiy va estetik qatlamlarini boyitadi.

Ichki monolog va ruhiy tahlilning ustuvorligi: Qahramonlar o‘z ichki fikrlari, qo‘rquvlari va istaklarini aks ettiradi. Bu esa o‘quvchiga qahramon bilan hamdard bo‘lish, uning ichki dunyosini his qilish imkonini beradi.

Aniq vaqt va makon chegaralarining shartliliigi: Voqealar odatda real makon va vaqt doirasida bo‘lsa-da, yozuvchi badiiy tasvir va ichki psixologik holatlar orqali vaqt va makonni nisbiylashtiradi, bu esa ekzistensial ruhni yanada kuchaytiradi.

Inson va jamiyat o‘rtasidagi keskin ichki ziddiyat: Qahramonlar jamiyatning me‘yorlari, qadriyatlari va bosimi bilan doimiy to‘qnashadi. Ular tashqi muhit bilan murosaga kela olmaydi, shu bilan birga ichki dunyosida ruhiy fojia va yolg‘izlikni boshdan kechiradi.

Shu tarzda, yozuvchi ijodi nafaqat zamonaviy o‘zbek nasrining rivojlanishida, balki inson ruhiyati va jamiyat munosabatini chuqur falsafiy kontekstda o‘rganishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Nazar Eshonqul asarlarida inson va jamiyat munosabati murakkab va ko‘p qirrali tarzda talqin qilinadi. Inson – o‘zligini saqlab qolishga intilayotgan, ichki ruhiy muvozanatini topishga

urinayotgan, ma'naviy tayanch izlayotgan mavjudot sifatida gavdalaniriladi. Jamiyat esa ko'pincha insonni sinovdan o'tkazadigan, uning qadriyatlarini tekshiradigan va ba'zan ruhiy zaifliklari orqali ezadigan kuch sifatida tasvirlanadi.

Yozuvchi qahramonlarning ichki fojiasini ochib berish orqali jamiyatdagi tizim va qadriyatlarning zaif tomonlarini ham yoritadi. Bu esa o'quvchini faqat voqealarni kuzatishga emas, balki inson tabiatining nozik jihatlarini, ruhiy ziddiyatlar va ichki yolg'izlikni chuqur mushohada qilishga chorlaydi. Shuningdek, adibning psixologik tahlili va falsafiy yondashuvi inson va jamiyat o'rtasidagi munosabatlarni faqat tashqi ijtimoiy me'yorlar bilan chegaralamasdan, ichki dunyo va ma'naviy ziddiyatlar bilan uyg'unlashtiradi. Shu bilan, uning ijodi nafaqat zamonaviy o'zbek adabiyotining rivojlanishida, balki inson ruhiyati va jamiyat o'rtasidagi murakkab psixologik bog'liqlikni o'rganishda ham muhim ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Eshonqul, N. (1988). Urush odamlari. Toshkent: O'zbek kitob nashriyoti.
2. Eshonqul, N. (1990). Momo qo'shiq. Toshkent: Sharq nashriyoti.
3. Eshonqul, N. (1995). Maymun yetaklagan odam. Toshkent: O'zbekiston nashriyoti.
4. Eshonqul, N. (1998). Shamolni tutib bo'lmaydi. Toshkent: O'zbekiston nashriyoti.